

BİR ERMENİ GENCİNİN HATIRA DEFTERİ (ASHAB-I KEHFİMİZ)

Yazar: Ömer SEYFETTİN Yayına Hazırlayan: Yılmaz KURT, Genesis Kitap, Ankara, 2011, 127 sayfa, ISBN: 978-605-5410-28-5

Ömer Seyfettin tarafından 1918 yılında “Ashab-ı Kehfimiz” adı ile yayınlanan eser, 1972’de, 2008’de ve 2011’de çeşitli yayınevleri tarafından pek çok kez okuyucuya sunulmuştur. Tanıtımımıza konu edindiğimiz baskıyı diğerlerinden ayıran özellik, orijinal metnin de okuyucuya sunulmuş olmasıdır.

1972 baskısı ile 2011 baskısının dil özelliklerinde tek bir fark dikkati çekmektedir: 1972 baskısında günümüz ses ve imla kuralları esas alınırken 2011 baskısında 1918 yılı ses ve imla özellikleri aynen korunmuştur, yani Yılmaz Kurt tarafından hazırlanan metin özgün metne daha yakındır. Bu, Osmanlı Türkçesi üzerine çalışanlara ve Osmanlıca bilmeyen ama özgün metne yakın olmak isteyen araştırmacılara kolaylık sağlaması açısından önemli bir uygulama olmuştur.

Eserde, Osmanlı İmparatorluğu’nun çöküş döneminde dolayısıyla Meşrutiyet’in ilk yıllarında ortaya çıkan siyasi düşüncelerin, yaşanan olayların aydın kesimde meydana getirdiği fikir bulanıklığı, Dikran Hayıkyan adlı bir Ermeni gencinin hatıraları üzerinden anlatılmaktadır. Anlatım, kendilerini aydın olarak tanımlayanlara yer yer güldüren ama çoğunlukla düşündüren bir şekilde kurgulanmıştır.

Hayıkyan, hatıralarını üç aşamada kaleme almıştır:

1. 30 Ağustos 1908 - 11 Mayıs 1910 tarihleri arası,
2. 23 Nisan 1912 - 15 Nisan 1913 tarihleri arası,
3. 29 Ocak 1925 günü.

Bu tarihler arasında her gün tutulan bir kayıttan söz edilmesi mümkün değildir. Bu kesintili tarihsel gelişim, okuyucuya Hayıkyan’ın hayatındaki değişimlerin tarihini de yansıtmaktadır.

Bu anlatılarda tarihlendirme açısından ay adlarının yazımı dikkatten

kaçmamaktadır. Örneğin, ay adlandırmaları bugün kullanılmayan bazı isimleri de içermektedir. Eserde kullanılan ay adlarının yazımı şu şekildedir: Kânûn-ı sâni (Ocak), Mart, Nisan, Mayıs, Haziran, Temmuz, Ağustos, Eylül, Teşrin-i evvel (Ekim), Teşrin-i sâni (Kasım). Bunun nedeni eserin yazıldığı dönemde ay adlarının bu şekilde kullanılmasındandır. Bu kullanım 10 Ocak 1945 tarihine kadar devam etmiştir.

Ömer Seyfettin, eserinin ön sözünde aydınların bir hayal dünyasında yaşadıklarını, dini, dili, terbiyesi, tarihi, kültürü ayrı olan insanlardan ortak bir millet oluşturulmasının mümkün olmadığını, dolayısıyla “Osmanlılık” düşüncesinin gülünç bir hayalden öteye gidemediğini söylemekte, bu düşüncelerini eser içerisinde Hayıkyan ağzından okuyucuya aktarmaktadır.

Meşrutiyet’le birlikte görülmeye başlanan toplumsal değişikliklerin farkında olan Hayıkyan, bu değişiklikler öncesinde Osmanlı’nın yıkılıştan kurtulamayacağını düşünürken yaşananların ardından ihtilalci tavrından vazgeçerek “Ben Osmanlıyım” demeye başlamıştır:

Osmanlıyım. Osmanlı kalacağım. Elveda ey eski ihtilalci Hayıkyan elveda sana... (Seyfettin, 2011:15)

Meşrutiyet sarhoşluğunun yaşandığı, “Hangi millettensiniz? sorusuna “Müslümanım” diyen insanların var olduğu bir ortamda din kavramının benimsenmiş olmasına rağmen milliyet kavramının anlaşılmadığı açıkça görülmektedir:

- *Pekâlâ, efendim, siz Türk müsünüz?*

- *Hayır, Türk falan değilim...*

- *Arnavut musunuz?*

- *Hayır, hiçbir şey değilim...*

- *Ya nesiniz?*

- *Müslüman... (Seyfettin, 2011:24)*

Bir Ermeni olarak “Osmanlılık” düşüncesinin doğruluğuna kanaat getiren Hayıkyan, ticaretten kopmadan siyasete dâhil olmanın yollarını aramakta ancak bir türlü kendi düşüncesine uygun bir oluşuma rastlayamamaktadır. Böyle bir durumdayken bağımsız olduğunu söyleyen Niyazi Bey’le tanışması, kendisindeki Osmanlılık idealini daha da kuvvetlendirmiştir. Avrupa’da tahsil görüp İstanbul’a dönen Niyazi Bey, Hayıkyan için

“Osmanlılık” düşüncesinin mimarı gibidir, saatler boyunca hiç sıkılmadan onun bu ideali savunuşunu dinler ve kesin kanaat getirir: En doğrusu Osmanlılık’tır!

Türkçülük fikrine karşı çıkan Niyazi Bey, Hayıkyan’a Osmanlılık idealini savunacak bir kulübün kurulacağını söyler. Ardından da kuruluşunu ve ilkelerini açıklayan bir mektup gönderir. Kulüp kurulumu: “OSMANLI KAYNAŞMA KULÜBÜ”. Kulübün temel anlayışı “bilâ tefrik-i cins ü mezheb”tir. İlk işleri dil, din ve milliyet kavramlarının gereksizliği nedeniyle kaldırılması yahut değiştirip dönüştürülerek yerine başka şeylerin konulması yönündedir. Hazırladıkları beyannamede bu amaçlar sıralanır:

1. Osmanlı Kaynaşma Kulübü’ne bilâ tefrik-i cins ü mezheb her Osmanlı girecek.
2. Osmanlı nâmı altında toplanan milliyetlere umumî, müşterek bir terniye verilecek, Türklük gibi sâir unsur ve milliyet hisleri yavaş yavaş ibtâl olunacak.
3. Osmanlı vatanın birliğini temin, yeni bir Osmanlı vataniliği ihdas edilecek.
4. Bütün Osmanlılara umûmî, müşterek bir lisan öğretilecek, bu umûmî Osmanlı lisanı Osmanlı maarifinin, edebiyatının, ilminin lisanı sayılacak.
5. Mekteplerde Osmanlılık haricinde hiçbir kavmiyete, milliyete kıymet verilmeyecek. Osmanlı memleketi çocukları kendi eski milliyetlerinin, kavmiyetlerinin tarihlerini, edebiyatlarını öğrenemeyecekler.
6. Kulübümüzün gayesine vusûl için gazeteler, risâleler çıkaracak, konferanslar verecek. İlk adım olarak izabe-i anasır şubeleri açarak halk arasındaki mukabil dinî taassubların, milli iştiyakların söndürülmesine çalışılacak.

Kulübün idare heyetinin sadece Türklerden oluşmadığını söyleyerek bir Ermeni olarak Hayıkyan’ın da kulüpte yer almasının gerekliliği vurgulanır:

İdare heyetinde Rum, Yahudi, Levanten, Arab, Bulgar da var. Ben idare heyetine, encümene Ermeni olarak sizin girmenizi arzu ediyorum. (Seyfettin, 2011:48-49)

Kısa bir tereddüitten sonra kulübe katılmaya karar veren Hayıkyan, bir süre

sonra Turakyan Kunpanyası'nın vekili olarak Marsilya'ya gider ve iki yıl süreyle orada çalışır. İki yılın sonunda yurda döndüğünde kulüp çalışmalarında olumlu bir gelişmenin yaşanmamış olduğunu görür. Niyazi Bey, Osmanlılık ideali için ortak bir dil oluşturma çalışmalarına başlanacağını söyler. Esperanto, Latince, İbranice, Osmanlıca, Volapük, Ido, Ermenice gibi çeşitli diller önerilir ve yapılan uzun tartışmalardan sonra Osmanlıca kabul edilir.

Bu tartışmaların başlangıcında ve devamında azınlıklara mensup üyeler, toplantılara katılmamaya başlarlar. Türkler ise gözlerine perde inmişçesine Osmanlılık ideali için canla başla bir şeyler ortaya koymaya çalışırlar ancak Hayıkyan da artık iki yıl önceki düşüncelere sahip değildir. Osmanlılık idealine nasıl inandığına şaşırmakta ve bunun hayalden başka bir şey olmadığını söylemektedir:

Osmanlı Kaynaşma Kulübü azalarının nasıl böyle çocukça bir fikre kandıklarına şaşırıyorum. (Seyfettin, 2011:65)

Dil için yapılan tartışmaların yerini din tartışmaları alır. İslamiyet ve dinsizlik önerilir ve dinsizlik kabul edilir:

Nihayet şimdilik dinsizlikte karar kıldılar Rum, Bulgar, Sırb, Arnavud, Arab, Ermeni hasılı bütün Osmanlılar yavaş yavaş dinlerini terk edecekdiler. (Seyfettin, 2011:82)

İdealleri için gerekli temel hazırlıkları yaptıklarına inanan üyeler, bu çalışmaları insanlara duyurmak amacıyla yayın hayatına girmeye karar verirler ve bir gazete üzerinde çalışmaya başlarlar. Bu kez de gazetenin adı üzerinde tartışmalar yaşanır ve “İnsanlık” adında karara varılıp işbölümü yapılır. Kendi düşüncelerini ispatlamaya çalışan makaleler kaleme alırlar. Kimisi dil üzerine, kimisi bilim üzerine, kimisi din üzerine yazılar yazar. Hayıkyan ise “Memalik-i Osmaniyye’de Irkan, Cinsen Bir Dane Olsun Türk Yokdur” başlıklı bir yazı yazar ve protesto telgrafları, mektuplar, eleştiriler çığ gibi büyüyerek devam eder. Bu protesto metinlerinin hepsi, Türk olduklarını anlatıyor ve ne milliyetlerini ne de dinlerini değiştirmeyeceklerini haykırıyordu. “*Bütün Anadolu ‘Ben Türküm!’ diye haykırıyordu.*” (Seyfettin, 2011:107)

Tepkilere daha fazla direnemeyen kulüp kapanır ve İz'an gazetesi kulübün kapanışını “Ashab-ı Kehf uyandı” şeklinde alaya alır ve ardından “*Ey Ashab-ı Kehf! Sizin Türkiye’de dilinizi anlayan yokdur. Yine mağaralarınıza kapanınız, ezeli uykunuza dalınız!*” (Seyfettin, 2011:118) yorumunu yapar.

Kulübün dağılışıyla herkes kendi yoluna devam eder. Hayıkyan'ın vatan ve millet sevgisi, Hayganuş adında bir kadına duyduğu aşkla artar, Hayganuş'un Hayıkyan'ı her görüşünde "Milletini sev!" telkini ile Hayıkyan milliyetperver bir insana haline gelir. Dolayısıyla Osmanlılık idealinden de tamamen kopar.

Metnin temelini oluşturan ve pek çok rivayeti bulunan Yedi Uyuyanlar veya Yedi Âlimler diye de bilinen Ashab-ı Kehf hikâyesinin İskender Pala tarafından aktarılan versiyonu şu şekildedir:

Tarsus civarında Dakyanus adlı bir askerî vali, halkın puta tapmasını ve onlara kurban kesmesini ister. Yedi genç bu emre uymazlar ve bir namazgâha çekilip orada Allah'a yalvarmaya ve ibadete başlarlar. Bu yedi gencin adları, en tutarlı rivayetlere göre, 'Yemliha, Mekseline, Meslinâ, Mernûş, Debernûş, Sâzenûş, Kefşatayyûş'tur.' Vali bunları çağırıp durumlarını değiştirmezlerse öldürüleceklerini söyleyince bu yedi genç şehirden ayrılırlar. Yolda giderken 'Kutmîr' adlı bir köpek peşlerine takılır ve ne kadar kovsalar da onlardan ayrılmaz ve Neclüs dağında bir mağaraya sığınır. Bir süre sonra uykuları gelir ve uyurlar. Kendilerini takip edenler, onlara ceza olmak üzere mağaranın ağzını örerler veya bir kaya ile kapatırlar. İçeride kalan yedi kişi ile köpekleri yaklaşık 309 yıl uyurlar. Sonra Allah o bölgeye, Hz. İsa'ya inanan bir melik gönderir. Bu sırada bir ikindi vakti uyanırlar. Hepsisi sanki bir gün kadar uyduklarını sanırlar. Acıktıklarını fark edip Yemlihâ'yı gümüş bir para ile yiyecek almak üzere şehre gönderirler. Yemlihâ yolda giderken her şeyin değiştiğini görerek şaşırır. Ama yine de şehre gelir ve fırından ekmek alır. Fırıncı gümüş antik parayı görünce bunun define bulduğunu sanarak valiye haber verir. O da başlarından geçenleri onlara anlatır. Vali onun arkadaşlarını görmek ister. Ancak mağaraya gelince önce içeriye Yemlihâ girer. O sırada hepsini bir uyku kaplar ve artık uyanmazlar. Arkasından girmek isteyenler korkup içeri giremezler. Nihayet mağara yanında bir mabet yaptırıp orayı mescid edinirler. O günden sonra din farkı gözetmeksizin burası kutsal bir yer kabul edilir.¹

Eser, Ömer Seyfettin'in de içinde bulunduğu dönemin aydınlarının güçlü bir eleştirisidir. "Ashab-ı Kehfimiz" ifadesiyle geçmişe ait bir anlatıdan yola çıkarak yaşanan gündeki Ashab-ı Kehf benzeri bir tablo çizen aydınlar anlatılmaktadır. Dolayısıyla eserde yer alan Osmanlı Kaynaşma Kulübü üyeleri, yedi uyuyanlara benzetilirler çünkü ne toplumun gerçeklerinden, ne toplumun görüşlerinden, isteklerinden, ne de yaşanan savaştan haberleri

¹ Pala, İskender (2004), *Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü*, İstanbul: L&M Yayıncılık.

vardır. Aynı yüzyıllar sonra uyanan ve sadece bir gün uyuduklarını sanan Ashab-ı Kehf gibidirler ve ancak yıllar sonra yaşananların ve gerçeklerin farkına varırlar. Dönem edebiyatının pek çok eserinde ele alınan Osmanlı aydını ile halk ayrımı meselesi bu esere de konu olmuş ama okuyucuya farklı bir açıdan sunulmuştur.